

● YILMAZ ONAY'IN SANAT KİTAPLIĞI

'Bertolt Brecht - Bütün Oyunları' üzerine

Esat Bağış ve Yılmaz Onay bu hafta Agora Kitaplığı tarafından ilk cildi yayımlanan "Bertolt Brecht - Bütün Oyunları" dizisi üzerine konuştular. Yılmaz Onay'ın çevirdiği eserler Brecht'in tiyatro ve politika anlayışının nasıl evrildiğine ilişkin önemli ipuçları veriyor.

Merhaba Hocam, bu kitap(1) Bertolt Brecht'in bütün oyunların dizisinin birinci cildi. Pekli, Agora Kitaplığı, Brecht oyunlarının telif hakkını elinde bulundurana Almanya'daki Suhrkamp Yayınevi'nin 10 cilt olarak yayımladığı bu serinin tamamının başını gerçekleştirecek mi?
Tamamını basma kararında. Suhrkamp'tan çeviri ve yayın hakkı o amaçla alınmış.

Ne zaman tamamlanması düşünüyorsunuz?

2 ayda bir cilt diye düşünüyorum. Buna göre 20 ayda tamamlanması söz konusu.

Daha önce Brecht'in bütün oyunlarını, 13 cilt olarak Mitos Boyut Yayınevi çıkarmıştı.

Şimdi ise Agora Kitaplığı'nın bu seriyi yayınladığından bahsediyoruz. Mitos Boyut artık basmayacak mı?

Mitos Boyut Yayınevi'nin elindeki baskısı bir süre ikinci basım yapıldı. Mitos Boyut değil, Agora Kitaplığı yayımlıyor. Basım ve yayın hakları Agora Kitaplığı'nda çünkü.

Böylelikle bu seriyi yayınlamanın, ikinci bir yayınevinin daha üstlenmesi, ilginç değil mi?
Bu bize, ülkemiz okurlarının Brecht'e yönelik yoğun ilgisinin de azalmayıp arttığını gösterdiği gibi, bu ilginin kalitesinin de işaret etmektedir. Artık okur, Brecht düzeyindeki yazarların eserini bütük pürçük değil, bütününe görmek ve tanımak istiyor demek ki. Mitos Boyut, artık cesur udstila bunu kanıtlamıştı. Şimdi -ademlik salt tiyatro yayını yapmayana- Agora Kitaplığı'nın da küsa işinde bu adımı ikinci sınıf atması, başta başına takdir değer olmanın ötesinde, söz konusu okur ilgisinin niteliğinin de pekiştirilmediği bence. Umanın yanılmıyorumdur.

Brecht tiyatrosunda "epik" in şeyri

Bu birinci cildin tamamını da sizin çevirilerinizden oluşuyor...

Bakan bu türüyle bir rastlantı. Geçen söyleşimizde açıkladığımız hari, Mitos Boyut,

B. Brecht, Bütün Oyunları-1
Türkçesi: Yılmaz Onay, Agora Kitaplığı, İstanbul 2013

ciltleri daha ince tutmak için, oyun sayısında azaltma yaptı ama oyunların sırasını değiştirmeksizin yazıp bunu... Ciltti Suhrkamp on cildin yine on cilt olarak yayımlama zorunluluğunu getiren birinci cilt sonuna eklenen "Kentinleri Vaş Ormanında" oyununu da (daha önceki ikinci cildin ilk oyunu olarak, tesadüf) ben çevirmiş olduğum için yine tamamı benim çevirim olmuş oldu.

İkinci ciltte sizin çevirdiğiniz oyunlar olacak mı?

Olacak tabii, yalnız bu kez bir eksiği ile: İkinci ciltteki "Adam Adamdır" benim çevirimdir, bir de yeni ikinci ciltteki "Mahagony Kentinin Yükselişi ve Düşüşü" oyununu Aziz Çalkışlar ile birlikte çevirmişik, o oyun ve açıklamaları vs. var.

Bu kitapta Brecht'in ilk dönem oyunları var mı?

Brecht'in, bu kitapta yayımlanması son dönemde yazdığı, epik tiyatro kuramının ete kemige büründüğü oyunlar olan, "Cesaret Ana ve Çocukları," "Kafkas Tebeşir Dairesi" gibi oyunları arasındakiler farklar nelerdir?

Fark, bir kez şurada geliyor: Senin "epik tiyatro kuramının ete kemige bürünmesi" şeklinde de kermiz bir özete diye getirildiği süreç, aslında Brecht'in, Marksizmi özümlemesiyle birlikte billurlaştırdığı ger-

çekçilik kuramı içinde "epik"i hak ettiği yere çekmesidir. Nitekim, ilk dönem oyunlarında Brecht, elbet Marksizmin etkisinde ama henüz sanatında gereği gibi özümlemiş değil. Bu nedenle tiyatro alanındaki epik tiyatro "dayatması"(2) biraz biçimsel kalıyor. İkincisi de -veya birincinin sonucu olarak- "Baal" de gördüğümüz gibi, konuları biraz dağınık ele alıyor. Nitekim Brecht, sonradan oyunlarının hepsine de sahip çıkmış, fakat müdahalelerde bulunarak sahip çıkmıştır. -Meselâ, "Uç Kuruluş Opera"yı ikinci ciltte göreceğiz. O yundaki tutarsızlıklara karşı sonradan "Uç Kuruluş Roman"ı yazmıştır. "Uç Kuruluş Roman" çok daha tutarlıdır baktığınız zaman (ve aslında roman olarak da çok güzeldir, çevirisi yayınlanmış durumda, okunması öneririm, ama işte Brecht romancı olarak ünlenmediği için olsa gerek, pek bilinmez).- Baal'deki dağınıklıkta da dönemim etkili akımlardan ekspresyonizmin muhalefet tarzı görülür. Çünkü, "Mezbahalı Kutsal Johannes" oyununa kadar, oyunların içerisindeki politik "tavır" pek belli değildir. Meselâ "Adam Adamdır"daki bir liman işçisinin, zorla işgal ordusunun askerine dönüştürülmesi, olumlu olarak baktığınızda başka şeydir, olumsuz olarak baktığınızda başka şeydir. Önceleri metni yazarken kendisi de bu olguyu, üstelik sosyalizm açısından(3) savıyla, figürün bireyselliğinin giderek toplum-sallaşması şeklinde bakarak, olumlu görüyor. Sonra işe aynı dönüşümü, işçinin, emperyalist ordunun askeri haline gelmesi anlamında tam olumsuzlayarak görüyor ve nitekim sahnelenmesi de farkı oluyor. Meselâ, hep "Adam Adamdır" oyunu örneği verilir: Oyunda, tellerle ve sınırlarla askerlerin omuzlan aşın geniş ve boylan çok uzun hale getirilir. Taşıma işçisi Galy Gay de askere evrildikten sonra diğer askerlerle aynı fiziksel özelliklere sahip oluyor. O zaman işte sahnelenmede de tam olarak olumsuzlanıyor ve

oyun yerine oturuyor. Çünkü ilk oyun metinlerinde de zaten çeşitli olumsuzlamalar vardı. Ama bunlar olumlu bakışta eleştirilirdi. Bu ise burjuva eleştirel gerçekçiliğin tipik niteliklerindedir(4). Dışavurumcu etkilerin görülüşü son oyunlarından biridir "Adam Adamdır".

Peki, bu dışavurumcu etkiler, "Baal", "Gece Trampet Sesleri"nde nasıl ortaya çıkıyor?

Baal' de meselâ, sair bir adamın başından geçenler anlatılıyor. Baktığınız zaman, küstaşa erkek egemen bir bakış var nerdeyse. Bugün değişik bir bakışta sahnelenmiş zaman güzel şeyler çıkıyor, evet, ama o bakışta yazılan metin de farkı oluyor. Yani diyelim ki, "Baal" de çevreye alay ediyor, evet, ama Baal'in kendisinde, karşı çıkarlardan çok daha fazla tutarsızlık var. Öyle ki, Brecht'in kendi notları ve yazılan bile dağınık o konuda(5).

Alışklar ve protestolar bir arada

Hocam Brecht'in politik değişikliğinde değişimleri, yazdığı oyunların kronolojisi sırayla okuduğumuzda anlayabiliyoruz. Brecht bu kitapta oyunlarının yazdığı Almanya'daki güncel politikada neler oluyor? O dönem politik ortamı ile, Brecht'in bu oyunların arasında nasıl bir ilişki kurabiliriz?

Almanya'da Birinci Dünya Savaşı yeni geçmiştir. Bir devrim denemesi olmuştur. Fakat bu deneme başarısız olmuştur. Sonra Sosyal Demokratlar İktidara gelmiştir. O dönem karşı bir dönem.

Komünist Parti'nin etkisi var tabii, ama egemen değil. Sosyal demokrasi var ama o da kendisi ile bile tutarı olamıyor. Militarizm baskısı önemlidir. Brecht'in bulunduğu güney bölgesinde Hitler, işe başlamış durumda. Böyle olunca o dönem yazarlarında, bu değişim atmosferi etkisi görülür.

Bu yıllar Brecht'in Piscator'la tanıştığı yıllara mi denk geliyor?

Evet, Piscator'un Berlin Volksbühne'de yalnızca rejii yoluyla proleter tiyatrosu yapma çabasını gösterdiği yıllara denk geliyor. Tersine, onun rejisise oyunun oyunlarının yazılması ise Brecht'e bağlıyor, denetliyor. Brecht, Piscator'un yaptığını uygulamaya için yazdığı metinlerin olmaması fark ediyor ve oyun yazdığı o yönde geliyor. O dönemde sağ eleştiriler var, sol eleştiriler de var. Sol eleştiriler, doğrudan Marksist tiyatro eleştirisi düzeyinde. Dolaysıyla, Brecht'e destek var, ama tam değil(6).

Peki o dönemde Brecht'in bu oyunları sahneleniyor mu?

Evet, her yazdığı oyun sahneleniyor, sahnelenmenin kesilmesi daha sonradır. Brecht'in ve oyunlarının çokça komünist olarak tanındığı dönemde sonra değil mi?

Evet! Aslında Brecht'in sahnelenmemeli hep biraz alaylı oluyor, alışklar kadar protestolar da yükseliyor. Bu ciltte yer alan oyunların sonunda, oyunun yazılı ve oynanış hikâyesi, yaptığı etkiler, aldığı eleştiriler de yazıldı. Bu ciltlerin en iyi tarafı, bu tür kapsamlı açıklamaların da bulunmasıdır.

(1) B. Brecht, Bütün Oyunları-1, Türkçesi: Yılmaz Onay, Agora Kitaplığı, İstanbul 2013.

(2) Örneğin "Gece Trampet Sesleri" oyununun 1922'deki Berlin prömiyerinde "Provalarda Brecht, sahnelenimin çizgilerini keskinleştirmek için süratle müdahalede bulunmuştur". Ama

"Sonuç olarak Berlin sahnelenimi başarısız olmuştur". (B. Brecht, Bütün Oyunları-1, s. 307)

(3) İkinci ciltteki açıklamalarda, Brecht'in oyun üstüne kendi yazılan ve notları içinde: Mitos-Boyut yayını, Cilt 2, ist. 2006, S.443 ve devamı.

(4) Örneğin Balzac, soyut ideoloji olarak kırılıyor, ama eserlerinde "eleştirel gerçekçilik" kaleni, ister istemez feodalizmin yoğun eleştirisini içeren gerçekçi işler.

(5) Bkz. "Brecht'in Notları", s. 224 vd.

(6) Örneğin Herbert Ihering, her şeyi karşın Brecht'i destekleyen yazılar yazmaktadır, ama yeri geldiğinde açtığını ettiğimiz tutarsızlıklarını sergiledikten de geri durmamıştır.

Örneğin bkz. s. 307.

